

Elżbieta Izabela Szczepankiewicz

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości
elzbieta.szczepankiewicz@ue.poznan.pl

ZAKŁADOWY PLAN KONT JAKO NARZĘDZIE REALIZACJI ZASAD (POLITYKI) RACHUNKOWOŚCI FUNDUSZU INWESTYCYJNEGO¹

Streszczenie: W Polsce działalność prowadzi prawie sześćset funduszy inwestycyjnych. Dla funduszy Ministerstwo Finansów nie określiło dotychczas wzorcowego planu kont. W artykule omówiono zasady konstruowania, strukturę i zakres zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego otwartego jako podstawowego narzędzia realizacji zasad (polityki) rachunkowości funduszu. Na podstawie przeprowadzonej analizy dostępnej literatury i przepisów prawnych oraz materiałów źródłowych z funduszy inwestycyjnych zaproponowano wzorcowy wykaz kont dla funduszu inwestycyjnego otwartego.

Słowa kluczowe: fundusz inwestycyjny, plan kont, zasady rachunkowości.

Klasyfikacja JEL: M41.

A CHART OF ACCOUNTS AS A TOOL FOR THE IMPLEMENTATION OF ACCOUNTING PRINCIPLES (POLICIES) IN AN INVESTMENT FUND

Abstract: Almost six hundred investment funds operate in Poland. To date, the Ministry of Finance has not developed a standard chart of accounts for such funds. This article discusses the principles of construction as well as the structure and the scope of a chart of accounts for an investment fund, which is the primary tool for implementing the accounting principles (policies) of the fund. Based on an analysis of the available literature, the legal regulations as well as internal materials from investment funds, the article proposes a standard chart of accounts for an open-ended investment fund.

Keywords: investment fund, chart of accounts, accounting principles.

¹ Artykuł powstał w ramach projektu realizowanego z badań Statutowych UEP nr 51102-132 „Trójczłonowa formuła rachunkowości” w 2014 r.

Wstęp

Dla każdego funduszu inwestycyjnego prowadzi się księgi rachunkowe zgodnie z ustawą o rachunkowości i innymi przepisami regulującymi prowadzenie działalności przez fundusze. Ustalając zasady (politykę) rachunkowości funduszu inwestycyjnego, towarzystwo nim zarządzające musi określić sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz zakładowy plan kont, będący podstawą sprawnie działającego systemu ewidencji księgowej operacji funduszu. Zgodnie z przepisami ustawy o rachunkowości, zakładowy plan kont powinien zawierać między innymi usystematyzowany wykaz nazw i symboli kont służących do ewidencji ogółu posiadanych aktywów i pasywów funduszu oraz przychodów i kosztów związanych z działalnością funduszu. Ustawa o rachunkowości oraz inne przepisy szczegółowe dotyczące prowadzenia działalności przez fundusze inwestycyjne określają także dalsze obowiązki dotyczące treści zakładowych planów kont funduszy.

W Polsce obecnie działa prawie sześćset funduszy inwestycyjnych, ale nadal dla tego typu instytucji finansowych nie opracowano wzorcowego planu kont. Ze względu na specyfikę działania funduszu inwestycyjnego treść jego zakładowego planu kont znacznie odbiega od planów kont innych instytucji finansowych, w szczególności wzorcowego planu kont określonego dla banków czy komentarzy wielu autorów do planów kont zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, a także wzorcowych planów kont opracowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych dla funduszy emerytalnych² i wzorcowego planu kont dla pozostałych jednostek. Zatem w praktyce towarzystwa funduszy inwestycyjnych zarządzające funduszami inwestycyjnymi same muszą sobie radzić z tym problemem.

Celem artykułu jest omówienie istoty opracowania zasad (polityki) rachunkowości oraz struktury i zakresu zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego, a także zaproponowanie wzorcowego wykazu nazw kont w zakładowym planie kont funduszu inwestycyjnego otwartego. Metodą badawczą przyjętą w artykule jest analiza dostępnej literatury i przepisów prawnych oraz materiałów źródłowych pozyskanych z funduszy inwestycyjnych.

² Wzorcowe plany kont opracowane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych to Zakładowy Plan Kont Funduszu Emerytur Pomostowych [ZUS 2010] oraz Zakładowy Plan Kont Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [ZUS 2009].

1. Wymagania formalne wobec zakładowych plan kont w jednostkach gospodarczych

Zakładowy plan kont funduszu inwestycyjnego stanowi podstawowe narzędzie realizacji przyjętych w funduszu zasad (polityki) rachunkowości. Znowelizowana w 2013 roku Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (art. 10 ust. 1 pkt. 3a) wskazuje, że zakładowy plan kont jednostki gospodarczej powinien zawierać co najmniej:

- 1) usystematyzowany wykaz numerów i nazw kont księgi głównej (kont syntetycznych),
- 2) przyjęte zasady klasyfikacji i księgowania operacji gospodarczych,
- 3) opis zasad prowadzenia ksiąg pomocniczych (z wykorzystaniem kont analitycznych),
- 4) opis powiązania kont analitycznych z kontami księgi głównej.

Bilansowe konta syntetyczne oraz konta analityczne opisane w zakładowym planie kont służą do ewidencji posiadanego majątku (aktywów) jednostki oraz źródeł ich pochodzenia (pasywów), czyli kapitałów własnych i kapitałów obcych (zobowiązań). Zakładowy plan kont musi zawierać również konta służące do rejestrowania wyników operacji księgowych, powodujących przychody i koszty w jednostce.

W myśl przepisów ustawy o rachunkowości, drugim obligatoryjnym elementem zakładowego planu kont jest opisanie zasad klasyfikacji poszczególnych rodzajów zdarzeń gospodarczych, czyli sposobu ich zaksięgowania na kontach wymienionych w zakładowym planie kont. Trzecim obligatoryjnym elementem zakładowego planu kont jest opis zasad prowadzenia kont ksiąg pomocniczych opartych na kontach analitycznych oraz powiązania zapisów na tych kontach z zapisami na kontach księgi głównej.

2. Podstawowe zasady konstrukcji zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego

Głównym zadaniem zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego jest zapewnienie prowadzenia ksiąg rachunkowych funduszu zgodnie z przepisami. Towarzystwo ustala dla każdego utworzonego funduszu inwestycyjnego zakładowy plan kont dostosowany do specyfiki jego działalności, uwzględniając przy tym wymagania ustawy o rachunkowości i inne szczegółowe przepisy regulujące prowadzenie działalności funduszy inwestycyjnych.

W szczególności są to przepisy zawarte w:

- ustawie o funduszach inwestycyjnych [Ustawa z dnia 27 maja 2004 r.],
- rozporządzeniu o szczególnych zasadach rachunkowości funduszy inwestycyjnych [Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2007 r.].

Plan kont funduszu inwestycyjnego powinien być tak skonstruowany, aby na podstawie przyjętych w nim rozwiązań można było w sprawozdaniach przedstawić rzetelnie i jasno informacje odzwierciedlające aktywa, kapitały i zobowiązania oraz wynik z operacji funduszu. Dlatego przy jego konstruowaniu należy uwzględnić:

- wszystkie specyficzne cechy działalności danego funduszu inwestycyjnego (czyli czy jest to fundusz inwestycyjny otwarty, specjalistyczny fundusz inwestycyjny otwarty, czy fundusz inwestycyjny zamknięty, a także jego typ, na przykład czy jest to fundusz zrównoważony, skarbowy itp.)
- potrzeby informacyjne towarzystwa funduszy inwestycyjnych, które nim zarządza,
- potrzeby informacyjne uczestników funduszu,
- potrzeby informacyjne Komisji Nadzoru Finansowego i Narodowego Banku Polskiego,
- potrzeby informacyjne pozostałych organów kontrolnych [Szczepankiewicz 2012b, s. 237–238].

Od prawidłowej i przejrzystej konstrukcji zakładowego planu kont zależy będzie nie tylko jakość sprawozdań finansowych funduszu inwestycyjnego, ale i zakres oraz szczegółowość tworzonych raportów okresowych i pozostałych informacji dla poszczególnych grup wyżej wymienionych użytkowników. Od jego konstrukcji zależy także szczegółowość, jakość i dostępność informacji niezbędnych dla potrzeb decyzyjnych [Garstka 2012, s. 73–86]. Zatem niezbędnymi elementami zakładowego planu kont funduszu będą:

- wykaz kont księgi głównej wraz z przyjętymi zasadami ujmowania na nich operacji księgowych funduszu,
- zasady tworzenia oraz prowadzenia kont analitycznych do określonych kont syntetycznych,
- szczegółowy komentarz, który wyjaśnia treść i wzajemne powiązania zapisów księgowych dokonywanych na kontach syntetycznych i analitycznych.
- opis zasad wyceny aktywów, ustalania zobowiązań i kapitałów oraz wyników funduszu [Kowalczyk i Szczepankiewicz 2011, s. 101; Szczepankiewicz 2012b, s. 238].

Na podstawie przeprowadzonej analizy dokumentów źródłowych z funduszy inwestycyjnych w dalszej części opracowania autorka proponuje podstawowe założenia i wzorcowy wykaz kont dla funduszu inwestycyjnego otwartego.

4. Propozycja wzorcowego wykazu plan kont funduszu inwestycyjnego otwartego

Analizę dokumentów źródłowych przeprowadzono na dokumentacji z funduszy inwestycyjnych otwartych typu fundusz zrównoważony i fundusz dłużnych papierów wartościowych. Należy wspomnieć, że fundusze inwestycyjne otwarte, typu fundusze zrównoważone, aż do 70% aktywów inwestują na rynku akcji. Natomiast pozostałe aktywa (do 30%) lokują w instrumenty dłużne, przede wszystkim w obligacje Skarbu Państwa, bony skarbowe i selektywnie dobrane obligacje korporacyjne spółek o bardzo stabilnej i bezpiecznej kondycji finansowej. Towarzystwo funduszy inwestycyjnych, podejmując decyzje inwestycyjne dla tego typu funduszy, bierze pod uwagę wszystkie rynki akcji i obligacji, rynki walutowe i surowcowe, z uwzględnieniem globalnej sytuacji makroekonomicznej. Ze względu na charakter lokat są to fundusze o umiarkowanym poziomie ryzyka, zazwyczaj znacznie bezpieczniejsze od funduszy akcyjnych, ale o znacznie wyższym udziale akcji w portfelu w porównaniu z funduszami stabilnego wzrostu³.

Z kolei fundusze inwestycyjne otwarte, typu fundusze dłużnych papierów wartościowych, co najmniej 66% aktywów inwestują w instrumenty dłużne, takie jak: instrumenty rynku pieniężnego, obligacje i instrumenty o podobnym charakterze, w szczególności polskie obligacje i bony skarbowe, a także w papiery dłużne innych krajów OECD. Pozostałą część aktywów funduszu (do 34%) stanowią pozostałe środki płynne, przede wszystkim lokaty bankowe oraz obligacje korporacyjne. Każda taka inwestycja jest poprzedzona szczegółową oceną otoczenia makroekonomicznego kraju emitenta oraz jego sytuacji finansowej⁴.

W wyniku analizy dokumentów źródłowych z wskazanych wyżej funduszy inwestycyjnych otwartych, zawierających opis zasad (polityki) rachun-

³ Więcej informacji o funduszach zrównoważonych na przykład na portalu PKOTFI [b.r.].

⁴ Więcej informacji o różnych typach funduszy dłużnych papierów wartościowych na przykład na portalu PKOTFI [b.r.].

kowości, w tym zakładowych planów kont, należy stwierdzić, że dokumenty te zawierają trzy podstawowe elementy:

- opis zasad (polityki) rachunkowości funduszu,
- wykaz kont syntetycznych i analitycznych funduszu,
- komentarz do sposobu księgowania operacji gospodarczych na kontach.

Należy jednak stwierdzić, że ponieważ do tej pory Ministerstwo Finansów nie określiło wzorcowego planu kont dla funduszy, w analizowanych dokumentach, a w szczególności w zakładowych planach kont dla poszczególnych funduszy, występowały znaczne różnice w ich treści i zakresie. Różnice te dotyczą zakresu i przejrzystości opisu stosowanych zasad (polityki) rachunkowości funduszy, prezentacji wykazów kont oraz jakości komentarzy do sposobu księgowania poszczególnych operacji funduszy.

Według P. Kabalskiego [2009, s. 11] zasady (polityka) rachunkowości w szerokim znaczeniu są zbiorem standardów rachunkowości, opinii, interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez jednostkę w sprawozdawczości finansowej. Zdaniem autorki, zasady (polityka) rachunkowości funduszu inwestycyjnego to konkretne standardy, reguły i praktyki przyjęte w funduszu, według których prowadzi się księgi rachunkowe i sprawozdawczość finansową. Politykę rachunkowości opracowuje zarząd lub osoba odpowiedzialna za zarządzanie finansami i rachunkowością w towarzystwie funduszy inwestycyjnych. Dokumentacja zasad (polityki) rachunkowości funduszu, oprócz zakładowego planu kont, powinna zawierać między innymi takie elementy, jak:

- określenie roku obrotowego i okresów sprawozdawczych,
- zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz ujmowania operacji dotyczących funduszu w księgach rachunkowych,
- metody wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego,
- zasady księgowania transakcji na składnikach lokat funduszu,
- zasady kwalifikacji kosztów funduszu i ich rozliczenia,
- tworzenie rezerw na koszty funduszu,
- wypłaty dochodów/przychodów ze zbycia lokat funduszu,
- zasady sporządzania sprawozdań finansowych funduszu,
- archiwizacja dokumentów księgowych w formie papierowej oraz system archiwizacji danych elektronicznych,
- dokumentacja systemu informatycznego do prowadzenia księgowości funduszu;
- dokumentacja podsystemu informatycznego do prowadzenia ewidencji certyfikatów inwestycyjnych⁵.

⁵ Szerzej na stronie Investmen Fund Accounting [IFAS b.r.].

Zdaniem autorki, w opisie zasad rachunkowości należałoby wskazać przez kogo i w jakim miejscu (np. w siedzibie towarzystwa funduszy inwestycyjnych) prowadzone są księgi rachunkowe funduszu. Następnie należy wskazać, kiedy księgi zostały otwarte (czyli dzień rozpoczęcia działalności funduszu) oraz w jakich terminach będą otwierane na początek każdego następnego roku obrachunkowego. Przy tym należałoby wskazać, że przeksięgowania związane z zamknięciem roku w części wyniku z inwestycji netto powinny być dokonywane automatycznie przez system informatyczny rachunkowości, a w części wyniku z operacji mogą być także dopuszczalne operacje wykonywane ręcznie.

Kolejnym elementem opisu zasad rachunkowości powinien być wykaz ksiąg rachunkowych funduszu. Wykaz ten może obejmować następujący opis:

- 1) dziennik, służący do wstępnego ujęcia równoległe z zapisami na kontach księgi głównej w porządku chronologicznym (dzień po dniu) kolejno numerowanych zapisów operacji gospodarczych,
- 2) konta księgi głównej, służące do ujęcia w układzie systematycznym każdej operacji gospodarczej według zasady podwójnego zapisu, z zachowaniem chronologii zdarzeń gospodarczych,
- 3) konta ksiąg pomocniczych, służące uszczegółowieniu i uzupełnieniu zapisów na kontach księgi głównej,
- 4) zestawienie portfela lokat, służące szczegółowemu ujęciu składników aktywów funduszu,
- 5) zestawienia obrotów i sald dla kont syntetycznych księgi głównej oraz kont analitycznych ksiąg pomocniczych.

Zdaniem autorki, należy wskazać również podstawę prawną opracowania planu kont dla funduszu, w tym przede wszystkim: ustawę o rachunkowości, ustawę o funduszach inwestycyjnych oraz rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych.

Dalszy opis powinien zawierać wskazanie, jakiego rodzaju dokumenty są podstawą zapisu operacji gospodarczych w ewidencji funduszu. Podstawą zapisu operacji gospodarczych w księgach rachunkowych funduszu są, wystawiane przez upoważniane osoby, dowody księgowe zewnętrzne (obce i własne) lub wewnętrzne, przy czym na przykład:

- dowody zewnętrzne obce to dokumenty otrzymywane od podmiotów współpracujących z funduszem,
- dowody zewnętrzne własne to dokumenty przekazywane przez fundusz w oryginale podmiotom współpracującym,
- dowody wewnętrzne to dokumenty dotyczące operacji wewnątrz jednostki.

W funduszu inwestycyjnym należy dopuścić również możliwość dokonania ewidencji księgowej danej operacji gospodarczej na podstawie dokumentów:

- zbiorczych, stanowiących łączne zapisy zbioru dowodów źródłowych, które są w dowodzie zbiorczym pojedynczo wymienione,
- korygujących,
- zastępczych,
- rozliczeniowych.

W uzasadnionych wypadkach można dopuścić możliwość zastąpienia dowodu księgowego odpisem dowodu księgowego sporządzonym na formularzu właściwym dla danego dowodu lub zastąpienia odpisu obrazem kopii dowodu (fotokopią lub kserokopią).

W zakładowym planie kont funduszu należy także opisać stosowaną terminologię. Na przykład mogą to być następujące terminy:

- cena nabycia – cena zakupu składników lokat powiększona o koszt zakupu,
- cena zbycia – cena rynkowa sprzedawanych składników lokat,
- cena zakupu – cena rynkowa kupowanych składników lokat,
- cena zbycia netto – cena sprzedaży składników lokat powiększona o koszt sprzedaży,
- koszt zbycia – wszelkie opłaty transakcyjne związane ze sprzedażą składników lokat,
- koszt zakupu – wszelkie opłaty transakcyjne związane z zakupem składników lokat,
- zysk/strata ze zbycia lokat – różnica między ceną sprzedaży netto a ceną nabycia danego składnika portfela lokat,
- przychody z lokat netto – różnica pomiędzy przychodami a kosztami funduszu,
- niezrealizowany zysk/strata z inwestycji – różnica między wartością danego składnika portfela lokat w dniu wyceny a ceną jego nabycia (wzrost/spadek wartości składnika portfela lokat),
- koszty limitowane – koszty, dla których zgodnie ze statutem funduszu został określony dopuszczalny udział w aktywach netto funduszu.

W dalszej kolejności należy opisać stosowane zasady (politykę) rachunkowości. Zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości, wszystkie operacje gospodarcze, które funduszu dotyczą, powinno się ujmować w księgach rachunkowych w okresie, którego dotyczą. Przyjmuje się, że ze względu na konieczność wyceny jednostek uczestnictwa ewidencji zdarzeń gospodarczych dokonuje się na bieżąco. Można przyjąć stosowanie tzw. zasady T,

oznaczającej, że zdarzenia gospodarcze ujmuje się w księgach rachunkowych funduszu następnego dnia po ich zaistnieniu, ale z datą ich zaistnienia, czyli datą z dnia poprzedniego. Ponadto ewidencji zdarzeń gospodarczych na kontach księgi głównej i kontach pomocniczych należy dokonywać z zachowaniem kolejności (zapis chronologiczny) oraz zgodnie z zasadą podwójnego zapisu. Można dopuścić na przykład, że zmniejszenia stanu kont wynikowych dokonuje się zapisem po stronie zwiększenia ze znakiem ujemnym.

Podstawowym parametrem finansowym funduszu jest wartość aktywów netto, czyli wartość aktywów funduszu w dniu wyceny pomniejszona o zobowiązania. Dlatego w opisie zasad rachunkowości należy również określić zasady wyceny składników lokat oraz ewidencji kosztów limitowanych. Mogą to być między innymi następujące zasady:

- składniki lokat są ewidencjonowane według cen nabycia, a przy sprzedaży bierze się pod uwagę cenę sprzedaży netto,
- wyceny składników lokat nabytych za waluty obce dokonuje się z przeliczeniem na walutę krajową, co wpływa na zmianę niezrealizowanego zysku/straty z lokat,
- przy sprzedaży składników portfela inwestycyjnego funduszu jako pierwsze rozchodowane są te, które zostały nabyte po najwyższej cenie (zasada FIFO),
- koszty limitowane funduszu ewidencjonuje się w księgach rachunkowych w każdym dniu wyceny i za każdy dzień roku (liczonego jako 365 lub 366 dni w przypadku roku przestępnego) w wysokości nieprzekraczającej maksymalnego limitu określonego w statucie funduszu,
- płatność z tytułu uregulowania zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych zmniejsza utworzoną uprzednio rezerwę i następuje w okresach miesięcznych w terminie i na zasadach określonych w statucie funduszu.

Zdaniem autorki, w polityce rachunkowości należy również wskazać, jaki system informatyczny używany jest do prowadzenia rachunkowości funduszu oraz zasady zabezpieczania komputerowych danych księgowych [szerzej: Szczepankiewicz 2012a, s. 91–110], na przykład, że przewiduje się dwukrotne dokonywanie kopii na trwałe nośniki magnetyczne (taśma i płyta DVD) po każdym dniu wyceny. Ponadto wskazuje się sposób ochrony dostępu do systemu informatycznego, na przykład poprzez zabezpieczenie hasłem i imienne określenie uprawnień użytkowników do korzystania z systemu informatycznego. Administrator systemu (pracownik departamentu IT w towarzystwie) powinien przyznawać prawa dostępu użytkownikom do poszczególnych modułów systemu w zależności od zakresu ich obowiązków.

Dane księgowe w funduszu powinny być gromadzone, archiwizowane i przechowywane zgodnie z wymogami rozdziału 8 ustawy o rachunkowości i innymi szczegółowymi zapisami w rozporządzeniach dotyczących funduszy inwestycyjnych⁶. Należy również zapewnić wiarygodność i swobodę dostępu dla podmiotów kontrolujących i nadzorczych. Przechowywane zbiory powinny być zaopatrzone w odpowiednie symbole (sygnatury) i daty umożliwiające ich identyfikację.

Plan kont powinien być tak skonstruowany, aby opierając się na przyjętych w nim zasadach i rozwiązaniach, można było przedstawić jasno i rzetelnie wszelkie informacje odzwierciedlające strukturę zasobów i źródeł finansowania oraz strukturę składników rachunku zysków i strat jednostki. Tabela 1 prezentuje strukturę bilansu oraz zysków i strat funduszu inwestycyjnego.

Ze struktury sprawozdań funduszu inwestycyjnego wynika zatem, że jego zakładowy plan kont powinien zawierać co najmniej następujące grupy kont syntetycznych: lokaty, środki pieniężne i ich ekwiwalenty, należności, pozostałe aktywa, zobowiązania, koszty, przychody, międzyokresowe rozliczenia kosztów i przychodów, kapitały funduszu oraz wynik z operacji.

Specyfika zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego otwartego typu fundusz zrównoważony pokazuje, że nie prowadzi się dla niego zespołu kont „0” oraz zespołu kont „3”, bowiem fundusz nie posiada aktywów trwałych długoterminowych oraz materiałów. W aktywach funduszu ewidencjonuje się jedynie: lokaty i korekty ich wartości (zespół kont „1”), należności (zespół kont „2”) i rozliczenia międzyokresowe czynne (zespół kont „6”). Konta bilansowe pasywne stanowią: zobowiązania (zespół kont „2”), kapitały (zespół kont „8”) oraz rozliczenia międzyokresowe bierne (zespół kont „6”). Konta wynikowe tworzą koszty funduszu (zespół kont „4”) oraz przychody (zespół kont „7”).

W tabeli 2 zaprezentowano proponowany autorski wzorcowy wykaz zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego otwartego typu fundusz zrównoważony.

⁶ Zasady przechowywania dokumentów funduszu reguluje między innymi Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 30 kwietnia 2013 r.

Tabela 1. Struktura bilansu oraz zysków i strat funduszu inwestycyjnego

Bilans	Rachunek zysków i strat
I. Aktywa	I. Przychody z lokat
I.1. Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	I.1. Dywidendy i inne udziały w zyskach
I.2. Należności	I.2. Przychody odsetkowe
I.3. Transakcje przy zobowiązaniu się drugiej strony do odkupu	I.3. Przychody związane z posiadaniem nieruchomości
I.4. Składniki lokat notowane na aktywnym rynku, w tym: – dłużne papiery wartościowe	I.4. Dodatnie saldo różnic kursowych
I.5. Składniki lokat nienotowane na aktywnym rynku, w tym: – dłużne papiery wartościowe	I.5. Pozostałe
I.6. Nieruchomości	II. Koszty funduszu
I.7. Pozostałe aktywa	II.1. Wynagrodzenie dla towarzystwa
II. Zobowiązania	II.2. Wynagrodzenia dla podmiotów prowadzących dystrybucję
III. Aktywa netto (I – II)	II.3. Opłaty dla depozytariusza
IV. Kapitał funduszu	II.4. Opłaty związane z prowadzeniem rejestru aktywów funduszu
IV.1. Kapitał wpłacony	II.5. Opłaty za zezwolenia oraz opłaty rejestracyjne
IV.2. Kapitał wypłacony (wielkość ujemna)	II.6. Usługi w zakresie rachunkowości
V. Dochody zatrzymane	II.7. Usługi w zakresie zarządzania aktywami funduszu
V.1. Zakumulowane, nierozdysonowane przychody z lokat netto	II.8. Usługi prawne
V.2. Zakumulowany, nierozdysponowany zrealizowany zysk (strata) ze zbycia lokat	II.9. Usługi wydawnicze, w tym poligraficzne
VI. Wzrost (spadek) wartości lokat w odniesieniu do ceny nabycia	II.10. Koszty odsetkowe
VII. Kapitał funduszu i zakumulowany wynik z operacji (IV + V ± VI)	II.11. Koszty związane z posiadaniem nieruchomości
	II.12. Ujemne saldo różnic kursowych
	II.13. Pozostałe
	III. Koszty pokrywane przez towarzystwo
	IV. Koszty funduszu netto (II – III)
	V. Przychody z lokat netto (I – IV)
	VI. Zrealizowany i niezrealizowany zysk (strata):
	VI.1. Zrealizowany zysk (strata) ze zbycia lokat, w tym: – z tytułu różnic kursowych
	VI.2. Wzrost (spadek) niezrealizowanego zysku (straty) z wyceny lokat, w tym: – z tytułu różnic kursowych
	VII. Wynik z operacji (V ± VI)
	VII.1. Wynik z operacji przypadający na jednostkę uczestnictwa w złotych

Źródło: Na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2007 r.

Tabela 2. Przykładowy wzorcowy wykaz nazw kont syntetycznych funduszu inwestycyjnego otwartego dla funduszy zrównoważonych oraz funduszy dłużnych papierów wartościowych

KONTA BILANSOWE	
Aktywa	
Zespół kont „1” Środki pieniężne, loka- ty i korekty ich wartości	Środki pieniężne na rachunku podstawowym
	Środki pieniężne na rachunkach nabyci według kategorii jednostek uczestnictwa
	Środki pieniężne na rachunku odkupień
	Depozyty na rachunku podstawowym
	Depozyty zabezpieczające kontrakty terminowe
	Rachunki walutowe
	Przedpłaty – zakupy akcji, obligacji, inne
	Papiery wartościowe według kosztu nabycia akcji w PLN i w walutach obcych
	Papiery dłużne (obligacje i bony) według kosztu nabycia
	Wzrost/spadek wartości składników lokat
	Wzrost/spadek wartości – różnice kursowe zrealizowane i niezrealizowane
	Wzrost/spadek wartości – różnice kursowe – przychody
	Wzrost/spadek wartości kontraktów terminowych futures
	Odsetki do wypłaty
	Odsetki należne od środków na rachunkach bankowych, EUR, od obligacji, depozytów na rachunku podstawowym
	Dywidendy do wypłaty
	Dywidendy należne w PLN i walutach obcych
Zespół kont „2” Należności	Należności z tytułu sprzedaży składników lokat w PLN i w walutach obcych
	Dzienne rozrachunki z tytułu depozytu od kontraktów terminowych
	Należności z tytułu zbytych jednostek uczestnictwa według kategorii jednostek uczestnictwa
	Należności od towarzystwa funduszy inwestycyjnych
	Należności pozostałe
	Należności od biura maklerskiego
	Należności z tytułu odsetek od kredytów
	Należności z tytułu wstecznych wycen

Zespół kont „6” Rozliczenia międzyokresowe	Rozliczenia międzyokresowe czynne
---	-----------------------------------

KONTA BILANSOWE	
Pasywa	
Zespół kont „2” Zobowiązania	Zobowiązania – zakup składników lokat w PLN i w walutach
	Zobowiązania – odkupione jednostki uczestnictwa
	Zobowiązania z tytułu nieprzydzielonych jednostek uczestnictwa według kategorii jednostek uczestnictwa
	Zobowiązania z tytułu niewypłaconych środków za odkupione jednostki uczestnictwa
	Zobowiązania publiczno-prawne z tytułu podatków od osób fizycznych
	Rezerwa na wynagrodzenie za zarządzanie funduszem według kategorii jednostek uczestnictwa
	Zobowiązania pozostałe
	Zobowiązania wobec z dostawców
	Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych
	Zobowiązania wobec biura maklerskiego
	Zobowiązania z tytułu odsetek od kredytów
	Zobowiązania z tytułu wstecznej wyceny
Zespół kont „6” Rozliczenia międzyokresowe	Rozliczenia międzyokresowe bierne
Zespół kont „8” Kapitały i wyniki funduszu	Kapitał wpłacony według kategorii jednostek uczestnictwa
	Korekta kapitału wpłaconego
	Kapitał wypłacony według kategorii jednostek uczestnictwa
	Korekta kapitału wypłaconego
	Zysk/strata ze zbycia lokat
	Zysk/strata ze zbycia lokat – różnice kursowe
	Wzrost/spadek wartości składników lokat
	Wzrost/spadek wartości składników lokat – różnice kursowe
	Nierozdysponowane wyniki z lokat netto lat ubiegłych według kategorii
	Zakumulowany zysk/strata ze zbycia z lokat z lat ubiegłych

KONTA WYNIKOWE	
Zespół kont „4” Koszty funduszu	Amortyzacja premii
	Koszty przechowywania składników lokat
	Koszty wynagrodzenia za zarządzanie funduszem według kategorii jednostek uczestnictwa
	Ujemne różnice kursowe
	Koszty od zaciągniętych kredytów i pożyczek
	Koszty opłat za zezwolenia oraz rejestracyjne
	Koszty prowadzenia rachunków bankowych
	Koszty pozostałe funduszu
Zespół kont „7” Przychody funduszu	Odpis dyskonta obligacji i bonów
	Zysk/strata – wycena różnic kursowych niezrealizowanych
	Dodatnie różnice kursowe
	Przychody – odsetki od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych w PLN i walutowych
	Przychody – odsetki od obligacji
	Przychody – odsetki depozytów na rachunku podstawowym
	Przychody – odsetki od rachunku zabezpieczającego
	Przychody – dywidendy w PLN i w walutach
	Przychody pozostałe
KONTA POZABILANSOWE I TECHNICZNE	
Zespół kont „9” Konta pozabilansowe	Jednostki uczestnictwa według kategorii
	Jednostki nabyte
	Jednostki umorzone
	Konto techniczne

Księgi pomocnicze powinny zawierać co najmniej konta analityczne służące do ewidencji składników lokat, środków przypadających uczestnikom, księgowanych w rejestrze uczestników (w podziale na każdego uczestnika), a także innych informacji zgodnie z określonymi wymogami rozporządzenia o szczególnych zasadach rachunkowości funduszy inwestycyjnych.

Należy wspomnieć również, że obligatoryjnym elementem sprawozdania finansowego funduszu inwestycyjnego jest zestawienie lokat funduszu inwestycyjnego. Składniki lokat dokonanych przez fundusz są prezentowane w:

- 1) tabeli głównej, zawierającej zestawienie poszczególnych składników lokat w wartościach zagregowanych,

- 2) tabelach uzupełniających, zawierających szczegółowe informacje analityczne do poszczególnych składników lokat,
- 3) tabelach dodatkowych, zawierających informacje dla wybranych pozycji analitycznych lokat według szczególnych wymogów stawianych przepisami ustawy o funduszach inwestycyjnych.

Z tego względu dla konta lokat należy uwzględnić konta analityczne, które w zależności od potrzeb funduszu tworzą jeden lub więcej poziomów kont analitycznych z podziałem na:

- składniki lokat notowane na aktywnym rynku, z dalszym podziałem analitycznym poszczególnych składników lokat,
- składniki lokat nienotowane na aktywnym rynku, z dalszym podziałem analitycznym poszczególnych składników,
- transakcje przy zobowiązaniu się drugiej strony do odkupu,
- odchylenia od kosztów nabycia lokat,
- amortyzację premii, będącą składową kosztów odsetkowych,
- odpis dyskonta, będący składową przychodów odsetkowych,
- odchylenie od kosztu nabycia z tytułu różnic kursowych,
- środki w drodze [Szczepankiewicz 2012b, s. 238].

Dalszym elementem zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego powinien być szczegółowy komentarz do zasad księgowania poszczególnych operacji księgowych na kontach. Dla przejrzystości tego opisu powinno się stosować ujednolicone w formie schematy księgowania.

Zdaniem autorki, zasady księgowania operacji gospodarczych na kontach mogą być opisane jak w przykładzie 1 dotyczącym operacji na koncie „Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych”.

Przykład 1

Konto nr 2XX „Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych” służy do ewidencji rozrachunków z towarzystwem, takich jak:

- wypłata limitowanego wynagrodzenia za zarządzanie funduszem inwestycyjnym,
- wypłata opłaty manipulacyjnej,
- inne zobowiązania.

Księgowania na koncie „Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych” są dokonywane na podstawie: not księgowych wewnętrznych (PK), faktur VAT (FV) wystawionych przez towarzystwo, wyciągu bankowego (WB) z rachunku podstawowego.

Po stronie Wn konta „Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych” ujemnie się rozliczenie zobowiązań z towarzystwem, a po stronie Ma ujemnie się stan początkowy i zwiększenie zobowiązań wobec towarzystwa. Konto „Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych” wykazuje saldo Ma oznaczające

Operacja	Konto	Strona Wn/ Ma	Konto przeciwstawne	Strona Wn/ Ma
Powstanie zobowiązania po otrzymaniu dokumentu (noty PK, FV)	Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych (konto nr 2XX)	Ma	Rezerwa na wynagrodzenie za zarządzanie funduszem według kategorii jednostek uczestnictwa (konto zespołu „2”) lub Koszty wynagrodzenia za zarządzanie funduszem według kategorii jednostek uczestnictwa (konto zespołu „4”)	Wn Wn
Rozliczenie zobowiązania funduszu wobec towarzystwa (na podstawie WB)	Zobowiązania wobec towarzystwa funduszy inwestycyjnych (konto nr 2XX)	Wn	Środki pieniężne na rachunku podstawowym (konto zespołu „1”)	Ma

stan zobowiązań funduszu z towarzystwem po otrzymaniu dokumentu – noty, faktury VAT.

Dla potrzeb prowadzenia rachunkowości funduszu należy zaplanować również konta pozabilansowe, na których księguje się dane z operacji pozabilansowych, a także konta techniczne (konta przeciwstawne) służące do czasowego przeniesienia obrotów i sald kont z migracji danych, np. między wersjami systemu informatycznego rachunkowości.

Podsumowanie

System rachunkowości funduszu inwestycyjnego powinien pozwalać na ewidencjonowanie wszystkich operacji księgowych na kontach syntetycznych i kontach analitycznych. Powinien również umożliwiać uzyskiwanie wymaganych przez przepisy dodatkowych informacji z poszczególnych kont uczestników funduszu, generować wyciągi z rejestru uczestników oraz umożliwiać przeliczanie wielkości kapitału na liczbę jednostek uczestnictwa albo certyfikatów inwestycyjnych.

Konstrukcja zakładowego planu kont funduszu inwestycyjnego bezpośrednio wpływa na jakość sprawozdań finansowych i zakres pozostałych informacji uzyskiwanych z systemu rachunkowości. Przedstawiona w artykule

propozycja struktury kont syntetycznych do opracowania wzorcowego planu kont funduszu inwestycyjnego jest wyważonym wynikiem analizy wybranych planów kont pozyskanych z towarzystw zarządzających funduszami.

Bibliografia

- Garstka, M., 2012, *Zarządzanie kosztami a jakość sprawozdania finansowego w świetle wymogów ustawy o rachunkowości*, w: Chluska, J. (red.), *Zarządzanie kosztami przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Kabalski, P., 2009, *Polityka rachunkowości w spółce stosującej MSSF*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Kowalczyk, M., Szczepankiewicz, E., 2011, *Kontoksięgowe jako podstawa ewidencji operacji gospodarczych w rachunkowości jednostki gospodarczej*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych, Dz.U 2007, nr 249, poz.1859.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie sposobu, trybu oraz warunków prowadzenia działalności przez towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Dz.U. 2013, poz. 538.
- Szczepankiewicz, E.I., 2012a, *Praktyka jednostek a polityka rachunkowości w zakresie ochrony zasobów informatycznych rachunkowości*, w: Wrona, M., Janik, W. (red.), *Polityka rachunkowości w teorii i w praktyce*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin.
- Szczepankiewicz, E.I., 2012b, *Rachunkowość funduszy inwestycyjnych*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Rachunkowość instytucji finansowych i jednostek budżetowych*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych, Dz.U. nr 146, poz. 1546 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2013, poz. 330.
- PKO TFI, b.r. *Fundusze inwestycyjne*, www.pkotfi.pl/fundusze-inwestycyjne [dostęp 4.01.2014]
- IFAS, b.r., *Polityka rachunkowości funduszy inwestycyjnych*, www.ifas.pl/polityka_rachunkowosci_funduszy_inwestycyjnych.html [dostęp: 4.01.2014].
- ZUS, 2009, *Zakładowy Plan Kont Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa.
- ZUS, 2010, *Zakładowy Plan Kont Funduszu Emerytur Pomostowych*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa.